

İKİ ŞEHRİN NEFES KESEN HİKÂYESİ

«Zamanların en iyisiydi, zamanların en kötüsüydü, hem akıl çağıydı, hem aptallık, hem inanç devriydi, hem de kuşku, Aydınlık mevsimiydi, Karanlık mevsimiydi, hem umut baharı, hem de umutsuzluk kışıydı, hem her şeyimiz vardı, hem hiçbir şeyimiz yoktu, hepimiz ya doğruca cennete gidecektik ya da tam öteki yana - sözün kısası, şimdikine öylesine yakın bir dönemdi ki, kimi yaygaracı otoriteler bu dönemin, iyi ya da kötü fark etmez, sadece İdabı sözcüğü kullanılarak diğerleriyle karşılaştırılabileceğini iddia ederdi.»

Charles Dickens (1812-1870)

Yazı
İbrahim BERKSOY
(ME'91)

1. Londra-Paris Hattında Akıp Geçen Hayatların Romanı

Kimi romanlar daha ilk cümlesiyle sizi merakta bırakır. Okudukça hikâyeye ortak olur, kimi karakterleri benimser, kimilerinden nefret edersiniz. Anlatılanları kendi iç dünyanızda süzgeçten geçirir, kendi değer yargılarınıza da başvurarak adeta yeniden kurgularsınız. Örneğin Tolstoy'un *Anna Karenina*'sını elinize alıp romanın o unutulmaz ilk cümlesini okuduğunuzda mutsuz ailelerin mutsuzluk öyküsü sizi merakta bırakır, ilerleyen sayfalarda Anna'nın büyük mutsuzluğuna siz de ortak olursunuz: *«Mutlu aileler birbirlerine benzerler. Her mutsuz aileninse kendine özgü bir mutsuzluğu vardır.»*

İngiliz edebiyatının Victoria dönemi yazarlarından Charles Dickens'in İki Şehrin Hikâyesi de böyledir. Roman, bir dönemin çelişkilerini gözler önüne seren çarpıcı bir karşılaştırma cümlesiyle açılır: *«Zamanların en iyisiydi, zamanların en kötüsüydü, hem akıl çağıydı, hem aptallık, hem inanç devriydi, hem de kuşku, Aydınlık mevsimiydi, Karanlık mevsimiydi, hem umut baharı, hem de umutsuzluk kışıydı, hem her şeyimiz vardı, hem hiçbir şeyimiz yoktu...»*

Acaba hangi zamanlar?.. Acaba hangi zamanlar; hem zamanların en iyisiydi hem de en kötüsü? Hem akıl çağı, hem aptallık, hem inanç, hem kuşku... Hem Aydınlık mevsimi, hem Karanlık... Hem umut baharı, hem umutsuzluk kışı... Hem her şeyimizin olduğu, hem de hiçbir şeyimizin olmadığı zamanlar... Siz olsanız merak etmez misiniz?

Dickens, tüm bu merak ettiklerimizi aslında oldukça yalın bir hikâyenin birbirine ustaca bağlanan olay örgüsü aracılığıyla bir bir ortaya serer: Doktor Manette, Fransa'da devrim öncesinde ünlü Bastille hapishanesinde 18 yıldır yatmaktadır. Doktor Manette'in neden Bastille hapishanesinde 18 yıldır ömür tüketmekte olduğunu öğrenmek için okurun romanı son sayfasına kadar okuması gerekecektir. Burada, dönemin yayıncılık anlayışına dair bir parantez açmak isterim. Şöyle ki: O dönemde İngiltere'de romanlar önce dergi ve gazetelerde tefrika edilip (bölüm bölüm yayımlanıp) sonra ciltlenip bir bütün olarak kitap halinde basıldığı için dönemin yazarları okurun merak duygusunu romanın son sayfasına dek diri tutarlardı. Bizde de Tanzimat'tan erken Cumhuriyet dönemi romanlarına dek (1950'li yıllara dek) pek çok eser önce tefrika edilmiş daha sonra kitap olarak yayımlanmıştır. Şimdilerde tefrika romanların bir proje kapsamında elden geçirilip yeniden tefrika ediliyormuş hissi de uyandıracak şekilde yayımlanmaya başlaması eskiye özlem duyan ya da o günlerin edebiyat ortamını merak edenler için sevindirici olsa gerek.

18 yıldır suçsuz yere yatmakta olduğu Bastille zindanından arkadaşları tarafından kurtarılan Doktor Manette, yıllar önce kızı Lucie'yi iş isten geçmeden önce İngiltere'ye göndermiştir. Yıllar sonra Doktor Manette ile kızı Lucie Paris'te özlem dolu bir buluşmayla bir araya gelirler. Sonra baba kız Londra'ya gidip orada yeni bir hayat kurarlar. Londra'da baba kızın sevgi, dostluk, özveri ve hüznü üzerine kurulu hayatları iyi kötü sürerken genç bir adam "dış güçlere (Fransızlara) bilgi sızdırmak suretiyle vatana ihanet" suçlamasıyla yargılanmaktadır. Casusluk ve vatana ihanetle suçlanan Charles Darnay soylu bir Fransız aileden gelmektedir. Halka açık yargılamada duruşmaları izleyen halk sabırsızlıkla bu genç adamın idamını beklemektedir. O yargılamada dava vekilliği yapan avukat Sydney Carton, Darnay'i idamdan kıl payı kurtarır. Parlak bir avukat olan Sydney Carton, hem görünüş olarak hem de edebi karakter olarak Charles Darnay'in hem ikizi hem de tam karşıtı gibidir. Aslında bu iki roman karakteri bir bakıma iki şehri, Londra ve Paris'i; bir bakıma da iki farklı rejimi simgelemektedir. Bir yanda Paris'te "Karanlık mevsimi" ve "umutsuzluk kışı" hüküm sürerken, öte yanda Londra'da "Aydınlık mevsimi" ve "umut baharı" hüküm sürmektedir. Ancak her iki şehir de karanlığın içinde umudu, aydınlığın içinde hüznü barındırmaktadır.

Doktor Manette ve kızı Paris'ten Londra'ya gelirken Charles Darnay'e vapurda rastlamışlardır. Yargılama bittikten sonra Charles Darnay ile avukat Sydney Carton Manette'lerin mütevazı evini sık sık ziyaret ederler. O zamanlar her ikisi de Lucie'ya aşiktir. Avukat Sydney Carton, Lucie'yi derin bir aşkla sevmektedir. Ama Lucie, Charles Darnay'i seçer ve evlenirler. Avukat Carton, Lucie'yi öylesine derin-

den sevmektedir ki günü geldiğinde Lucie için mutlaka büyük bir “fedakârlık” yapacağına dair yemin eder.

Beş yıl sonra Fransa’da ihtilal olur. İhtilalciler Darney’in ailesini de cezalandırır. Darney bunun üzerine Paris’e gelir. Aristokrat olduğu için o da tutuklanır. Bu tutuklama üzerine, Darney’i kurtarmak için baba kız Paris’e gelirler. Doktor Manette’in tanıklığı üzerine salıverilse de bir süre sonra Darney yeniden tutuklanır, halk düşmanı ilan edilerek giyotinle idama mahkûm edilir. Mahkemede Charles Darney’i Sydney Carton savunmaktadır. Avukat Carton, idam kararı sonrasında Darneyi hücrelerinde ziyaret eder. Sırf Lucie’yi mutlu edebilmek için daha önce yemin ettiği büyük fedakârlıkta bulunma gününün geldiğini düşünür. Darney’le aralarındaki hayret verici benzerlikten “yararlanarak”, büyük bir soğukkanlılıkla Darney’in yerine giyotine gider. Darney, Lucia ve kızını alarak Parisiten uzaklaşır...

Londra ve Paris... Her ikisi de nehirlerin şehridir. Her ikisinin de içinden nehir geçer. Londra’nın içinden Thames, Paris’in içinden Seine nehri geçer. Her iki nehir de içinden geçtikleri şehre serin sularıyla hayat verir...

2. Kalabalıklar İçinde Bir Yalnızlık Teması Olarak “Fedakârlık”

İnsan niçin büyük fedakârlıklar yapmak ister; şu ya da bu nedenle kendini “feda” eder? Fedakârlık duygusunun pek çok kökeni bulunabilir. Çoğu zaman dinler, ahlaki değerler, toplumsal yapı, doğal denge, kültürel antropolojinin alanına giren geçmiş derin kültürel miras insanları fedakârlığa yöneltir. Küçük fedakârlıklar neyse de cana kıymayla sonuçlanan büyük fedakârlıklar insanlık tarihinde her zaman netameli konular olmuştur. Aslında temel soru şudur: İster kişisel hayatlar bakımından ele alınsın isterse toplumsal düzenler bakımından, fedakârlığa dayalı yeni, özgürlükçü ve eşitlikçi bir hayat kurulabilir mi?

Aslına bakarsanız “fedakârlık” duygusu bir büyük yalnızlık duygusundan başka bir şey değildir. İnsan yalnızlaştıkça daha fazla fedakârlık etmeye başlıyor. Küçük fedakârlıklar zamanla umarsız alışkanlıklara dönüşüyor... Kalabalıklar arasında en yalnız olunduğu ya da “yüce ereklerle” en yakın hissedildiği anlarda, kimi zaman yavaş yavaş, ama çoğunlukla “ansızın”, insan hayatını seve seve (acaba öyle mi?) “feda” edebiliyor...

Bu bağlamda söylemeliyim ki “edebiyat herkese iyi gelir”... İnsanları kalabalıklar arasındaki büyük yalnızlıklardan uzaklaştırır. Bunu, o büyük yalnızlıkları anlatarak yapar.

Charles Dickens, İki Şehrin *Hikâyesi*’nde çeşitli bakış açılarıyla toplumsal adaletsizlikleri irkیتیci betimlemelerle gözler önüne serer. Okuru oldukça tedirgin eden bu betimlemeler aslında bir tek temel soruya odaklanmaktadır: Herkesin gözünün önünde cereyan eden bu korkunç adaletsizliklerden arınmak mümkün müdür? Bu soru hem kişisel hayatlarımız için hem de toplumsal düzenler için geçerlidir.

Dickens, küçük yaşlarda hayata atıldı. Ayakkabı boyası fabrikasındaki yaşadıklarını hiçbir zaman unutmadı. Bu yüzden sanayi devrimi sırasında işçilerin çektiklerini, daha doğrusu katlanmak zorunda oldukları adaletsizlikleri, kavramakta zorlanmadı. Daha önceki yüzyıllarda da toprak sahiplerinin köylüler üzerinde, efendilerin köleler üzerinde bitmez tükenmez topyekûn egemenlikleri yok muydu?

Ünlü Fransız düşünür Michel Foucault, *Hapishanenin Doğuşu* (1975) adlı değerli çalışmasında şiddetin kökenini, önceki şiddetlerin yeni bir şiddet dalgasıyla kendisini nasıl yeniden ürettiğini çok çarpıcı örneklerle anlatır. Özellikle idam cezalarının infazına dair ayrıntılı tasvirlerle İki Şehrin *Hikâyesi*’nde de rastlarız. Örneğin Dickens, bu romanında bizi hızlıca Paris’in devrimci mahallelerinde, Doktor Manette’in gizlendiği dükkânın karanlık odalarında dolaştırır. Arkadaşları tarafından karanlık odalarda saklanan Doktor Manette, onca yaşadıkları sonucunda hafızasını kaybetmiştir. Kendini bir kunduracı sanmaktadır. Öyle ki günün belirli saatlerinde gerekli aletleri çıkarıp kendini ayakkabı yapma işine adanmaktadır. Kunduracılığı hapishanede öğrenmiştir. Aklını yitirmemek için bu sanatı icra ettiği düşünülürse Doktor Manette’in bu büyük çaresizliği yer yer gülünç olmakla birlikte oldukça hüznüldür.

***

“Kalabalıklar arasında yaşanan yalnızlıklar” teması odağında Edebiyat Kulübü’nün yeni yıldaki bu ikinci buluşmasında (13 Şubat 2018 Salı) Charles Dickens’ı ve ünlü romanı İki Şehrin *Hikâyesi*’ni konuştuk. Nevreste Çelikbilek Hocam ile birlikte Simten Dimez Hocam, İki Şehrin *Hikâyesi*’nden yola çıkarak yazarı ve dönemini ayrıntılı olarak bizlere sundular. Yaptıkları sunum oldukça ayrıntılı ve etkileyiciydi. Pek çok görsel öğeyi ilk kez bu buluşmada görme fırsatımız oldu.

O günkü edebiyat akşamını onurlandıran, katkıda bulunan, emeği geçen herkese teşekkürler.

“Edebiyat herkese iyi gelir”... Öyle değil mi?